

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve **Harry (Chaim) Schimmel'in** anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne** teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, alta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." - Rabbi Sacks

Matot-Mase

Doğal mı, Doğaüstü mü?

Bamidbar kitabı, sığınma şehirleri, yani Yarden'in her iki tarafında üçer tane olmak üzere, cinayet suçundan suçsuz bulunmuş, ama kasıtsız adam öldürmek suçundan mahkûm edilmiş insanların geçici olarak sürgüne gönderildiği altı şehre dair bir anlatımla kapanışa yaklaşmaktadır.

Eski toplumlarda, özellikle de geniş kapsamlı bir polis gücünün bulunmadığı kentleşmiş olmayan topluluklarda, insanların, özellikle de ailelerinden veya kabilelerinden biri öldürüldüğü zaman kanunu kendi ellerine alabilecekleri yönünde bir endişe vardı. Bu, doğal hiçbir sonu olmayan bir intikam ve misilleme döngüsü başlatabilecek, bir intikam cinayeti bir diğerine ve bir diğerine yol açabilecek ve cemaat önemli ölçüde yok olabilecekti. Bu, *Romeo ve Jülyet*'teki Montegüler ve Kapuletlerden, *Batı Yakasının Hikâyesi*'ndeki Jetler ve Köpekbalkıklarına ve *Baba'daki* Corleoneler ve Tattaglialara kadar, edebiyattan aşına olduğumuz bir olgudur.

Bunun en uygulanabilir çözümü, hukukun etkili ve tarafsız üstünlüğüdür. Yine de hâlâ devam eden bir tehlike mevcuttur. Eğer

Reuven Şimon'u öldürdüyse ve mahkeme tarafından cinayet suçundan masum bulunduysa - bir kaza olmuştur, önceden planlanmış kötü bir amaç yoktur, kurban ve katil önceden düşman değildir - kurbanın ailesinin, adaletin yerini bulmadığını hissediyor olma tehlikesi hâlâ mevcuttur. Ne de olsa yakın bir akrabaları ölü yatmaktadır ve kimse cezalandırılmamıştır.

İşte, sığınma şehirleri bu gibi "kan davası" durumlarını önlemek için kurulmuştu. Adam öldürme suçunu işlemiş kişiler oraya gönderilirdi ve şehir sınırları içinde kaldıkları sürece kanunun koruması altındaydılar. *Peraşamıza* göre "Koen Gadol'un ölümüne kadar" orada kalmaları gerekiyordu (Bamidbar 35:25).

Buradaki bariz soru, Koen Gadol'un ölümünün konuyla ne alakası olduğudur. Adam öldürme ve kan davası ile Koen Gadol ve tabii ki onun ölümü arasında hiçbir bağlantı görünmemektedir.

Gelin, birbirinden oldukça farklı iki açıklamaya bir göz atalım. Bunların her biri başlı başına ilgi çekici olup daha derin bir analizi hak etmektedir, ama daha genel bir bakışla, bize, Yahudilik içinde var olan düşünce

yelpazesini göstermektedir. İlki Babil Talmudu tarafından verilmektedir:

İhtiyar bir haham şöyle dedi: "Rava'nın derslerinden birinde bir açıklama duymuştum: Koen Gadol'un, Tanrı'ya kendi nesli uğruna merhamet dilemek üzere dua etmesi gerekirdi; ama etmemiştir."

Makot 11a

Buna göre, bir kişinin, kazara bile olsa öldürülmüş olması suçunda, ne kadar küçük de olsa Koen Gadol'un da bir payı vardır. Cinayet, Koen Gadol'un duasıyla önlenebilecek bir şey değildir. Katil, yaptığı şeyi yapmayı şahsen seçmiş olduğundan suçun tek sorumlusudur ve başka kimse suçlanamaz. Ama kasıtsız adam öldürme, tam da kimse bunun olmasına niyetlenmeden meydana geldiğinden, Koen Gadol'un dualarıyla bertaraf edilebilecek türden bir olaydır. Bu yüzden, Koen Gadol ölene kadar tamamen kefarete bulmaz. Kazara adam öldüren kişi ancak o zaman özgürlüğüne kavuşabilir.

Rambam, *Şaşırılmışların Kılavuzu* adlı eserinde tamamen farklı bir açıklama önerir:

Ancak kazara birini öldüren kişinin sürgüne gitmesinin amacı, bu mahzurlu olayın meydana gelmesine vesile olan kişinin göz önünde olmamasını sağlayarak "intikamcı akrabaların" ruhunu yatıştırmaktır. Ve sürgünden geri gelmesi, insanların en büyüğü ve tüm Yisrael'in en sevdiği kişinin ölümüne bağlanmıştır, çünkü akrabası öldürülmüş olan kişinin darbe almış ruhu o zaman sakinleşecektir. Zira bu, insan için doğal bir durumdur. Başına bir

talihsizlik gelmiş herhangi bir kişi, başka biri kendisi gibi veya daha ağır bir talihsizliğe uğradıysa, bunda kendi talihsizliği için bir teselli bulur. Ve bizim için, insanların ölümünden kaynaklanan talihsizlikler arasında Koen Gadol'un ölümü kadar ağırı yoktur.

Şaşırılmışların Kılavuzu III:40

Rambam'a göre, Koen Gadol'un ölümünün suçluluk veya kefarete ile değil, basitçe, çok büyük bir kolektif kedere yol açmasıyla ilgisi vardır. Bu keder o kadar büyüktür ki, insanların, ulusal boyuttaki bu daha büyük kayıp karşısında kendi kişisel talihsizliklerini unutmalarına yol açmaktadır. Bu, insanların, adaletsizliğe uğramış olduklarına dair kendi bireysel hislerine ve intikam arzularına boş verdikleri bir zamandır. Adam öldürmek suçundan mahkûm edilmiş olan kişi için eve dönmek işte böyle bir zamanda güvenli hale gelir.

Kanunun, aralarında derin bir fark bulunan bu iki yorumunda esas nokta nedir? İlki, bir sığınma şehrinde sürgüne gitmenin bir ceza türü olup olmadığı ile ilgilidir. Babil Talmudu'na göre, görüldüğü kadarıyla öyleydi. Adam öldürme niyeti yoktu. Kanuni olarak suçlanabilecek kimse yoktu. Ama adam öldürmekten dolayı suçlu olan X kişinin elleriyle bir trajedi meydana gelmişti ve bu suçta, sadece negatif ve pasif bir şekilde de olsa, Koen Gadol bile pay sahibiydi. Dolayısıyla ahlaki denge ancak, her ikisi de, biri sürgün yoluyla diğeri de ölüm (bir mahkûmiyet sonucu değil, doğal bir ölüm) yoluyla belli bir eziyet çektikten sonra eski haline gelecektir. Böylece kurbanın ailesi, adaletin bir şekilde yerine geldiğini hissedecektir.

Rambam ise, sığınak şehirleri kanununu suç veya ceza terimleri yönünden anlamamaktadır. Burada konuyla alakalı tek endişe, güvenlidir. Kazara adam öldürmekten suçlu olan kişi, bir ceza çekme şekli olarak değil, basitçe, intikam arıyor olmaları muhtemel kişilerden uzakta olmak kendisi açısından daha güvenli olduğu için sürgüne gitmektedir. Koen Gadol ölene kadar orada kalacaktır, çünkü insanların kendi ölmüş aile fertleri için intikam alma düşüncelerinden vazgeçtiklerini farz etmek ancak ulusal bir trajediden sonra mümkündür. Bu da, sığınma şehirlerini kavramsallaştırma şeklimizde temel bir farkı işaretlemektedir.

Ancak iki açıklama arasında daha da temel bir fark vardır. Babil Talmudu belli bir doğaüstü realite düzeyini varsaymaktadır. Şayet Koen Gadol yeteri kadar gayretle ve adanmış bir şekilde dua etmiş olsaydı kazara hiçbir ölüm olmayacağını bariz bir şey olarak görmektedir. Rambam'ın açıklamasında ise doğaüstü bir yön yoktur. Geniş anlamda, bizim sosyal psikoloji olarak adlandıracağımız alana aittir. İnsanlar, oğulları sağanak yağışlı karanlık bir gecede, yoldaki keskin bir viraj noktasında karşıdan karşıya geçerken ona çarparak ölümüne yol açan arabanın sürücüsünü sürekli karşılarında görmek suretiyle kendilerine günbegün hatırlatılmadığı zaman, geçmişle uzlaşmaya daha kabil olurlar.

Geniş çaplı ve derin bir ulusal keder uyandıran bazı ölümler vardır - Prenses Diana'nın veya Britanya Ana Kraliçesi'nin ölümü gibi. Kişisel kızgınlıklarımızın, basitçe, haklarında endişelenmeyi haklı çıkarmayacak kadar küçük görünmesine yol açan zamanlar

vardır - 11/9 saldırısı veya 26 Aralık 2004'te Hint Okyanusu'nda meydana gelen büyük tsunami gibi. Bu, Rambam'ın söylediği gibi, "doğal bir durumdur".

Yahudiliğe dair "doğal" ve "doğaüstü" bir anlayış arasındaki bu temel farklılık, Yahudi tarihinin tüm çağları boyunca devam etmiştir. Koenlere karşılık Hahamlar; mistiklere karşılık filozoflar; Rabi Akiva'ya karşılık Rabi Yişmael; Rabi Yeuda A-Levi'ye karşılık Rambam; ve bu durum günümüzde de devam etmektedir.

Yahudilikte dini inanca yönelik her yaklaşımın mutlaka doğaüstü olayları - başka bir deyişle, bilimsel parametreler dâhilinde açıklanması mümkün olmayan olayları - varsaydığı düşüncesinin doğru olmadığını fark etmek önemlidir. Tanrı evrenin ötesindedir, ama evrenin içindeki eylemleri yine de doğal kanun ve sebep-sonuç ilişkileriyle uyum içinde olabilir.¹

Bu görüşe göre, dua dünyayı değiştirir, çünkü bizi değiştirir. Tora, toplumu, mucizeler yoluyla değil, siyaset teorisi ve sosyal bilimler açısından tamamen açıklanabilir nitelikteki etkilerle dönüştürme gücüne sahiptir. Yahudiliğe yönelik tek yaklaşım bu değildir; ama Rambam'ınki bu şekildeydi ve bu yaklaşım, inancımızı anlamının iki önemli yolundan biri olmayı sürdürmektedir.

---

¹ Olaylara yönelik "doğal" veya "doğaüstü" yaklaşımları kıyaslayan başka bir inceleme için lütfen, Rabi Sacks'ın, bu yıl içinde *Beşalah* peraşası üzerine yazmış olduğu makaleye bakınız: <https://rabbisacks.org/covenant-conversation/beshallah/the-power-of-ruach/>

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Sizce eski toplumlarda sığınma şehirleri nasıl işlev görüyordu?
2. Günümüzde insanlara koruma sağlayan ve adaleti koruyan yerlere veya sistemlere verebileceğiniz bazı örnekler nelerdir?
3. Bir din veya inanç sistemi içinde farklı yorum ve bakış açılarına sahip olabilmek neden önemlidir?